

GIORGIANA-CRISTINA RENTEA, *De la imigranți la cetățeni români: Experițe ale integrării și motivații pentru obținerea cetățeniei*. Editura Universității din București, 2013, 296 p.

Deși nu atât de dezvoltată economic precum alte țări din Europa, România a atras în ultimii 25 de ani, după căderea regimului comunist și după deschiderea granițelor, un număr relativ important de cetățeni străini, unii dintre aceștia refugiați. La nivelul anului 2012, ponderea acestora în populația României era de 0,5%, iar numărul persoanelor străine care locuiau în România la nivelul anului 2012, indiferent de forma legală care le conferă acest drept, era de 100 212, incluzând cetățeni atât din țări UE, cât și din țări non-UE¹.

Cartea doamnei Giordiana-Cristina Rentea abordează, prin urmare, o temă de stringență actualitate, dar și cu prelungiri în perspectiva viitorului: aceea a imigranților și a refugiaților care aleg drept destinație România. În cele șase capitole în care este structurată materia sunt abordate și aspecte de legislație privind drepturile acordate cetățenilor străini, incluzând accesul la permisul de ședere sau la permisul de muncă, precum și condițiile acordării cetățeniei române. Primele cinci capitole, reprezentând aproximativ o treime din carte, tratează aspecte teoretice și legale ale migrației. Ultimul capitol, cel mai întins, reprezentând contribuția cea mai importantă a autoarei la temă, prezintă o cercetare efectuată pe 23 de subiecți imigranți și refugiați, cu referire la experiența lor de migrație și de adaptare la societatea românească.

Capitolul întâi, „Migrația internațională. Perspective teoretice”, realizează o trecere în revistă a celor mai importante teorii care au încercat să explice acest fenomen. În mod inspirat, este reprodusă opinia lui Joaquin Arango², care surprinde un lucru pe care cercetătorii din trecut și cei din prezent l-au resimțit adesea în munca lor, anume că teoriile nu pot explica decât parțial fenomenul complex numit migrație.

Dincolo de aceste dificultăți metodologice, teoretice, o definiție unanim acceptată a migrației pare a fi cea dată de Rainer Bauböck³, care vede migrația ca pe o „formă de mobilitate umană, ce implică trecerea granițelor teritoriale și stabilirea rezidenței într-o altă municipalitate, regiune sau țară”.

Capitolul al doilea abordează „Integrarea imigranților și a refugiaților”, luând în discuție aspecte care țin de procesul integrării privit ca fenomen bidirecțional al unei diade formate din dorința de conservare a culturii de origine, pe de-o parte, și aculturație, pe de altă parte, aspecte resimțite, în proporții diferite, de toți imigranții.

Autoarea operează cu viziunea lui Sergio Carrera, descrisă în lucrarea sa *A typology of different integration programmes in EU*⁴, potrivit căreia „incluziunea imigranților” este manifestată prin intermediul a trei procese: integrare, asimilare sau multiculturalism.

Nu lipsesc exemplificări ale tipurilor de politici implementate de diferite state în ceea ce privește modul de tratare a imigranților și drepturile acordate acestora, precum accesul la piața muncii

¹ http://www.realitatea.net/vezi-harta-completa-a-strainilor-care-locuiesc-in-romania_984721.html

² Profesor de sociologie la Universidad Complutense din Madrid și director al Centro de Estudios Sobre Migraciones din cadrul Instituto Universitario de Investigación Ortega y Gasset, Madrid.

³ Profesor și cercetător de origine austriacă; din 2007 conduce catedra de teorie politică și socială la European University Institute din Florența, Italia.

⁴ Sergio Carrera lucrează la Centre for European Policy Studies (CEPS) din Bruxelles, este doctor în drept, expert extern al Parlamentului European, specialist în teme de migrație, cetățenie, integrare și frontiere statale.

și la asigurări sociale. În acest sens, este prezentată și analizată o listă a lui R. Penninx⁵ privind principalele politici de integrare avute în vedere în diferite legislații europene, cum sunt: *dimensiunea legală* sau *politică* (pornind de la politica de acordare a cetățeniei și politici de acces la drepturile politice), *dimensiunea socio-economică* (acces la piața muncii, formare profesională, asigurări sociale, asistență socială, locuință etc), *dimensiunea cultural-religioasă* (dreptul la exprimarea specificului etnic, cultural și religios). Sunt prezentate, de asemenea, politici proprii ale unor țări care combină sui-generis, în diferite proporții, cele trei abordări (p. 34–35).

Ultima parte a capitolului menționează principalele tipuri de strategii pe care imigranții le adoptă în relația lor cu statul primitor: *asimilarea* – situația când imigranții acceptă valorile statului-gazdă și renunță la propria identitate culturală; *integrarea* – când imigranții își păstrează identitatea culturală, dar adoptă și modele culturale din statul în care s-au stabilit; *separarea* sau *segregarea* – când imigranții își limitează contactele cu societatea-gazdă și țin să își mențină identitatea culturală; *marginalizarea* – imigranții nu întreprind acțiuni nici ca să își păstreze cultura, nici ca să preia modelul cultural al populației majoritare, mai ales din dorința de evitare a interacțiunilor cu aceasta (p. 40).

Analizând strategiile de mai sus, putem spune că abordările teoreticienilor identifică voința individului sau a grupului de a adopta un anumit tip de conduită ca prevalând în raport cu influența pe care o exercită statul și societatea pentru ca acesta să adopte un anumit tip de comportament. Deși dintr-o analiză nu trebuie exclus nici sistemul social-politic, așa cum vom descoperi mai târziu pe parcursul dezvoltării temei, și cei intervievați, anume tocmai imigranții implicați direct în procesul de acomodare în societatea-gazdă, indică tot motivația și interesul propriu de a adopta un comportament sau altul ca fiind cei mai importanți factori de integrare în societatea care i-a primit.

Al treilea capitol se preocupă de „Politicile României privind imigrația și integrarea socială”, conturând o imagine a legislației privind diferitele legi și tratate internaționale ratificate de România cu scopul de a oferi imigranților drepturi și șanse egale cu populația rezidentă.

Din statisticile prezentate de MIPEX⁶ în 2010, care analizează politicile de integrare a imigranților, atât în țările europene, cât și în alte câteva state din lume, România avea un scor de 45 de puncte, care o plasa în zona de mijloc, foarte aproape de țările Europei occidentale. Austria avea un scor de 42, iar Franța de 51, în timp ce Italia avea 60, iar Spania 63. La calcularea acestui scor au fost luate în considerare politicile antidiscriminare, mobilitatea pe piața muncii, reunificarea familială, rezidența pe termen lung, accesul la cetățenie, accesul la educație (inclusiv pentru copiii imigranților) și participarea politică. Rezultă că, la nivelul anului 2010, România se situa peste țările central-europene și peste țările baltice în privința acestor politici.

Datele oficiale disponibile în anul 2012 arătau că cei mai mulți cetățeni străini cu drept de ședere pe teritoriul României proveneau din Republica Moldova (14 657), Turcia (6 693) și China (4 248), iar cei cu ședere permanentă din China (2 640), Turcia (2 112) și Siria (973). Bucureștiul și județele mari, ca Iași, Ilfov, Constanța, Cluj, Timiș, au atras cei mai mulți dintre aceștia.

Cetățenii străini cu reședința sau domiciliul în România au aceleași drepturi ca și cetățenii români la asistență socială și asigurări medicale, precum și la alocații pentru minori. Accesul la un loc de muncă și la educație este similar cu acela al cetățenilor români, însă uneori anumite condiții diferă; una dintre acestea este legată de aplicarea unor taxe mai mari pentru accesul la învățământul superior, condiție pusă pentru unele categorii de cetățeni străini. Alte categorii, precum cei care au cel puțin un părinte român sau cei care și-au redobândit cetățenia, au dreptul și la învățământ superior finanțat integral de către statul român, dar și la burse.

Capitolul al patrulea, „Cetățenia: perspective teoretice, practice și comparative”, și al cincilea, „Politica privind acordarea cetățeniei în România”, oferă perspective teoretice asupra cetățeniei și

⁵ Rinus Penninx a fost profesor de studii etnice la Universitatea din Amsterdam și este fondator al Institutului pentru Migrație și Studii Etnice (IMES).

⁶ Migrant Integration Policy Index (MIPEX) – organizație internațională condusă de British Council și Migration Policy Group, având scopul de a monitoriza, analiza, compara și de a produce statistici referitoare la politicile de integrare ale imigranților în diferite state din Europa, incluzând, în ultimii ani, și indicatori ai altor țări din lume, precum SUA sau Turcia.

asupra raporturilor persoanei cu statul care i-o oferă. Sunt aduse în discuție argumente istorice, filosofice și juridice pentru a explica diferențele moduri în care statele lumii au legitimat cetățenia. Sunt menționate, de asemenea, modurile în care oamenii au ales să se raporteze la statutul de cetățeni. Astfel, de exemplu, în unele state este permisă dubla cetățenie, România fiind una din țările care acceptă această situație. Analiza statutului respectiv este realizată luând în calcul mai mulți factori: drepturile cetățenilor, obligațiile, participarea politică, identitatea individuală și de grup etc.

Legislația românească prevede că o persoană care se naște într-o familie în care cel puțin unul dintre părinți este cetățean român, indiferent dacă se naște sau nu pe teritoriul României, primește cetățenia română. Sunt prezentate apoi o serie de situații și condiții în care o persoană care a fost cetățean român sau este cetățean străin poate să redobândească, respectiv, să dobândească, la cerere, cetățenia română. Avantajele deținerii cetățeniei sunt prezentate pe larg în acest capitol.

Cazul cetățenilor moldoveni este indicat ca fiind unul special, unii dintre aceștia pot obține chiar pensie plătită de statul român după stabilirea rezidenței/domiciliului în România (p. 204).

Datele oficiale menționate în lucrare arată că în 2009 statul român a acordat un număr de 9 399 de cetățenii, pentru diferite tipuri de cereri, circumscrise diferitelor legi (redobândire, cetățenie la cerere), acesta fiind cel mai ridicat nivel din 1991 încoace. De exemplu, în anul 2008 au fost acordate 5 545 de cetățenii, iar în 1999 un număr de doar 247. Din păcate, lucru sesizat și de autoare, nu există date referitoare la țara de proveniență a celor care au dobândit cetățenia română, fie în nume personal, fie împreună cu copiii minori, întrucât legislația nu prevede consemnarea acestor aspecte.

Un element important al lucrării este acela că ea explică un întreg circuit urmat de aceste persoane pentru a veni în România, precum și un circuit al documentelor pe care orice străin trebuie să le întocmească pentru a se stabili în țara noastră și a dobândi ulterior cetățenia română.

De departe, cea mai valoroasă parte a cărții este constituită din capitolul al șaselea, cel care dă chiar titlul cărții: „Experiențe ale integrării și motivații pentru obținerea cetățeniei române în rândul imigranților și refugiaților din România”. Acesta valorifică rezultatele unei cercetări realizate de autoare pe un lot de 23 de subiecți, dintre care 11 imigranți și 12 refugiați. Din lot fac parte 10 femei și 13 bărbați, dintre care 13 persoane sunt de religie creștină, 9 sunt musulmani și o persoană este de altă confesiune. Din punct de vedere al țării de origine, lotul este neomogen, cuprinzând persoane din mai multe țări și de pe mai multe continente: 6 din Republica Moldova, 5 din țări africane, 8 din țări din Orientul Mijlociu (din care 6 din Irak; iar 4 din alte țări de pe glob).

Cercetarea se bazează pe un chestionar și o grilă de interviu, prezente, de asemenea, și în anexele cărții, conținând întrebări ce vizează aspectele vieții imigranților priviște dintr-o perspectivă juridică, precum și aspecte ale modului de integrare a respondenților în societatea românească. Dacă, în cazul refugiaților, motivația pentru a migra este impusă de nevoia de a-și salva viața, ceilalți au interese diverse.

Este bine pus în evidență și rolul rețelelor sociale. Acestea sunt folosite pentru a primi informații sau ajutor, sunt contactate nu numai înainte de a migra, în cazul celor care au migrat voluntar, dar se formează și aici. Oameni cunoscuți la facultate sau la moschee, de exemplu, sunt incluși mai apoi în aceste rețele sociale în interiorul cărora cei veniți mai demult oferă sprijin noilor veniți. Mulți migranți povestesc faptul că au primit ajutor în rezolvarea unor probleme legate de traiul de zi cu zi, inclusiv în relațiile cu autoritățile, de înlesnirea accesului la servicii medicale sau chiar în privința unor ajutoare bănești. Uneori apar și dezamăgiri în derularea acestor relații interpersonale, unii migranți se distanțează de grup și nu mai participă la viața socială sau nu îi mai ajută pe ceilalți, aceștia fiind acuzați de „individualism”.

Cei mai mulți migranți nu se limitează doar la prietenii cu conaționali sau persoane care au aceeași religie, ci intră în contact cu populația majoritară, afirmând că religia nu este o barieră. Conform chiar propriilor afirmații, ceea ce contează este relația de prietenie și respect reciproc.

Un lucru unanim susținut de către toți participanții la interviu este că românii sunt considerați toleranți (p. 170), deschiși, nu discriminează (p. 166), iar rasismul, practic, nu există (p. 180).

Pentru cei mai mulți dintre imigranți, țara noastră reprezintă un stat sigur, unde pot duce o viață normală fără să le fie teamă, lucru subliniat în special de către unii refugiați. Sentimentele față de România sunt dintre cele pozitive, între participanții la studiu numărându-se persoane care spun că

și-ar schimba chiar și numele, iar cei mai mulți, după o anumită perioadă de locuire aici, se consideră „cumva” români.

Statul român este privit ca unul care are grijă de cetățean; este foarte apreciată construcția social-politică pe care statul român funcționează. În percepția imigranților stabiliți în România, statul român, prin modul cum este alcătuit și condus, oferă multe forme de protecție individului, precum și siguranță pentru viitor. Sunt reliefate în răspunsuri în special sistemul de asigurări sociale (pensii, șomaj, alocații pentru copii sau de susținere a familiei), sistemul de sănătate cu acces pentru toată lumea (deși uneori cu lipsuri sau cu necesitatea de plăți informale), sistemul de educație, inclusiv sistemul de învățământ superior și accesul pe piața muncii. În unele țări din Orientul Mijlociu aceste sisteme nu există.

Bibliografia pe care se sprijină demersul autoarei este consistentă, actuală, fiind utilizată în mod echilibrat pentru susținerea unor idei și argumente specifice diferitelor probleme abordate.

Este îmbucurător pentru cine parcurge materia cărții, în special ultimul capitol, să descopere atitudinea pozitivă a imigranților față de România, aprecierea pentru unele dintre cele mai importante sisteme ale statului român construite în favoarea cetățenilor săi; așa cum am subliniat mai sus, sistemul asigurărilor sociale, sistemul medical și sistemul de educație. Fără să-și fi propus acest lucru, cartea face un serviciu statului român, imaginii lui, prezentând opiniile unor cetățeni nou-veniți despre aceste sisteme.

De asemenea, părerea imigranților infirmă imaginea indusă la nivelul mass-mediei europene, potrivit căreia românii ar discrimina persoanele aparținând altor confesiuni religioase decât cea majoritară sau ar practica segregarea pe criterii etnice și de culoare a pielii. Persoanele de culoare intervievate în această cercetare susțin că nu au avut probleme de acest fel. În aceste condiții se poate ușor înțelege că aceasta este de fapt realitatea și nu cea construită de diverse instituții media, politice sau asociații non-guvernamentale, din motive care ne scapă de cele mai multe ori. Ar putea proveni chiar din necunoaștere sau dintr-o pornire de negare a realității.

Lucrarea doamnei Georgiana-Cristina Rentea, *De la imigranți la cetățeni români: Experiințe ale integrării și motivații pentru obținerea cetățeniei*, poate fi utilă atât pentru mediul academic, științific, universitar, cât și pentru actorii direct implicați, instituții și persoane particulare, pentru că referirile la legislație și la practica națională și internațională sunt bogate și bine fundamentate pe o investigație atent construită și urmărită, oferind explicații pertinente și referințe actuale.

Vladimir Baboi